

SCI-CONF.COM.UA

**GLOBAL SCIENCE:
PROSPECTS AND INNOVATIONS**

**PROCEEDINGS OF IV INTERNATIONAL
SCIENTIFIC AND PRACTICAL CONFERENCE
DECEMBER 1-3, 2023**

**LIVERPOOL
2023**

GLOBAL SCIENCE: PROSPECTS AND INNOVATIONS

Proceedings of IV International Scientific and Practical Conference

Liverpool, United Kingdom

1-3 December 2023

Liverpool, United Kingdom

2023

UDC 001.1

The 4th International scientific and practical conference “Global science: prospects and innovations” (December 1-3, 2023) Cognum Publishing House, Liverpool, United Kingdom. 2023. 1241 p.

ISBN 978-92-9472-196-9

The recommended citation for this publication is:

Ivanov I. Analysis of the phaunistic composition of Ukraine // Global science: prospects and innovations. Proceedings of the 4th International scientific and practical conference. Cognum Publishing House. Liverpool, United Kingdom. 2023. Pp. 21-27. URL: <https://sci-conf.com.ua/iv-mizhnarodna-naukovo-praktichna-konferentsiya-global-science-prospects-and-innovations-1-3-12-2023-liverpul-velikobritaniya-arhiv/>.

Editor

Komarytskyy M.L.

Ph.D. in Economics, Associate Professor

Collection of scientific articles published is the scientific and practical publication, which contains scientific articles of students, graduate students, Candidates and Doctors of Sciences, research workers and practitioners from Europe, Ukraine and from neighbouring countries and beyond. The articles contain the study, reflecting the processes and changes in the structure of modern science. The collection of scientific articles is for students, postgraduate students, doctoral candidates, teachers, researchers, practitioners and people interested in the trends of modern science development.

e-mail: liverpool@sci-conf.com.ua

homepage: <https://sci-conf.com.ua>

©2023 Scientific Publishing Center “Sci-conf.com.ua” ®

©2023 Cognum Publishing House ®

©2023 Authors of the articles

PEDAGOGICAL SCIENCES

62.	<i>Amirova Gulsabah</i>	387
	THE ROLE OF HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS IN FORMATION OF THE SKILLES DEMANDED IN THE LABOR MARKET	
63.	<i>Suprun M., Kiriukhina A.</i>	394
	THE ROLE OF THE FAMILY IN THE DEVELOPMENT OF SPEECH SKILLS	
64.	<i>Yakymenko S. I., Yakymenko P. V.</i>	399
	FORMATION OF A COMPREHENSIVE SCIENTIFIC PICTURE OF THE ENVIRONMENTAL WORLD IN YOUNG SCHOOL STUDENTS THROUGH INTEGRATED CONTENT OF EDUCATIONAL SUBJECTS	
65.	<i>Бикмуханова Д. А.</i>	407
	НЕКОТОРЫЕ ПОКАЗАТЕЛИ ВЫСОКОРАЗВИТОГО ПРОФЕССИОНАЛИЗМА БУДУЩЕГО ПЕДАГОГА-МУЗЫКАНТА ДОПОЛНИТЕЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ	
66.	<i>Бурдяк І., Кравчук О., Криськів М., Михайлишин А.</i>	414
	ФУНКЦІОНАЛЬНА ТА СТИЛІСТИЧНА ДИФЕРЕНЦІАЦІЯ ЛЕКСИКИ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ В ОСНОВНІЙ ШКОЛІ	
67.	<i>Бут Я. В.</i>	426
	ДИСТАНЦІЙНА ОСВІТА В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ	
68.	<i>Драганюк С. В., Артёмова В. В.</i>	429
	ЗНАЧЕННЯ ТЕСТІВ ПРИ КОНТРОЛІ ЗАСВОЄННЯ МАТЕМАТИЧНИХ ЗНАНЬ	
69.	<i>Дяченко А. С.</i>	437
	ТРУДОВЕ ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ У СЕЛЯНСЬКІЙ РОДИНІ ПІВДНЯ УКРАЇНИ (XIX – ПЕРША ЧВЕРТЬ XX СТОЛІТТЯ)	
70.	<i>Криськів М., Бурдяк І., Жигайло К., Михайлишин А.</i>	441
	СИСТЕМА РОБОТИ ІЗ ВИКОРИСТАННЯМ ПРОБЛЕМНОГО ПІДХОДУ У ВИВЧЕННІ ПРИКМЕТНИКА	
71.	<i>Лаиша Р. Б.</i>	451
	КРИТЕРІЇ ТА ПОКАЗНИКИ СФОРМОВАНOSTІ ПРОФЕСІЙНОЇ РЕФЛЕКСІЇ У МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ	
72.	<i>Мальшева А. П.</i>	455
	РАЗЛИЧНЫЕ ПОДХОДЫ В МУЗЫКАЛЬНОМ ОБРАЗОВАНИИ НА СОВРЕМЕННОМ ЭТАПЕ В КАЗАХСТАНЕ	
73.	<i>Матюшкіна Т. П.</i>	463
	РЕАЛІЗАЦІЯ КУЛЬТУРОЛОГІЧНОЇ ЛІНІЇ У НАВЧАННІ ЛІТЕРАТУРИ НА ПРИКЛАДІ ВИВЧЕННЯ РОМАНУ ДЖЕЙН ОСТІН «ГОРДІСТЬ І УПЕРЕДЖЕННЯ»	

УДК 372.8:811.162

**СИСТЕМА РОБОТИ ІЗ ВИКОРИСТАННЯМ ПРОБЛЕМНОГО ПІДХОДУ
У ВИВЧЕННІ ПРИКМЕТНИКА**

Криськів Мирослава

кандидат педагогічних наук, викладач
кафедри української мови і методики її навчання
Тернопільського національного педагогічного
університету імені Володимира Гнатюка

Бурдяк Ілона,

студентка

факультету філології і журналістики
Тернопільського національного педагогічного
університету імені Володимира Гнатюка

Жигайло Кароліна,

магістрантка

факультету філології та журналістики
Тернопільського національного педагогічного
університету імені Володимира Гнатюка

Михайлишин Анастасія,

студентка

факультету філології та журналістики
Тернопільського національного педагогічного
університету імені Володимира Гнатюка

Анотація. У статті показано ефективність використання проблемного методу у процесі навчання української мови, зокрема під час вивчення прикметника у 6 класі; встановлено, що активна діяльність не зводиться до самого лише слухання вчителя, простого відтворення вивченого, а включає спостереження над фактами мови, їх осмислення й зіставлення, коли учень стає активним учасником пошуку, а не пасивним об'єктом навчання. Запропоновано систему роботи із використанням проблемних питань та ситуацій, що сприяють формуванню в учнів самостійності мислення, готовності до творчої діяльності.

Ключові слова: проблемний підхід, проблемно-пошукова діяльність, проблемна ситуація, морфологія, прикметник.

Проблемний метод виділяємо в класифікації методів навчання за характером пізнавальної діяльності учнів. Суть його полягає в тому, що вчитель створює проблемну ситуацію: ставить перед учнями таке завдання, для вирішення якого у них немає готових зразків. Школярі змушені самі шукати рішення проблеми, роздумувати, самостійно здобувати знання [1]. Цей метод під час вивчення української мови передбачає виконання пізнавальних завдань, спрямованих на активізацію розумової діяльності учнів, стимулювання їх на пошуки невідомого, збудження емоцій.

Використання проблемного методу можливе під час вивчення будь-якої теми з будь-якого розділу програми з рідної мови (у тому числі теми «Прикметник» із розділу «Морфологія»). При цьому досвідчені вчителі-словесники радять використовувати цей метод на будь-яких етапах уроку: актуалізації вже набутих знань, вивченні нового матеріалу, формуванні вмінь і навичок учнів, під час повторення вивченого матеріалу.

Мовна змістова лінія програми з української мови у 6 класі передбачає у розділі «Морфологія. Орфографія» вивчення теми «Прикметник» (для цього відводиться 15 годин). Пропонуємо різноманітні вправи і завдання з урахуванням проблемного підходу саме до цієї повнозначної іменної частини мови.

Прикметник – частина мови, що виражає ознаку предмета, яка відрізняється як від опредмеченої ознаки (*синь небес*), так і від ознаки дії (*працювати наполегливо*), а також від ознаки предмета, зумовленої дією (*написана стаття*). На цей аспект слід звернути особливу увагу учнів під час розкриття значення іменника, прикметника, прислівника і дієприслівника, порівнюючи відповідні слова чи словосполучення, наприклад: *сильний – сила, героїчний – героїзм, дружний колектив – живуть дружно, жовте листя - пожовкле листя*.

Недостатнє усвідомлення суті ознаки, вираженої перерахованими частинами мови чи їх особливими формами (дієприкметником), значно утруднює вивчення їх граматичних категорій.

Мовна змістова лінія. Прикметник: загальне значення, морфологічні ознаки, синтаксична роль

Опрацювання прикметників у проблемному аспекті зумовлює визначення дидактичної мети – з'ясувати зв'язок предметів і явищ з їх ознаками, а в мові прикметників з іменниками; поглибити знання учнів про значення та граматичні ознаки прикметника як частини мови; показати роль прикметників у художньому і офіційно-діловому стилях мови.

Вправа 1. Чи зможете ви, прочитавши текст, визначити, яка пора року описується в ньому? Чому? Перепишіть розповідь, доповнюючи її прикметниками так, щоб вони відтворювали картину певного періоду року (весни, літа, осені). Яку роль відіграють прикметники в тексті?

Надворі світить сонце. Деревя ледь хитаються. Раптом подув вітер. На небі пливли хмари. Почався дощ, який нібито змив усі фарби природи. Та як тільки сонце послало на землю свої промені, все кругом: будинки, дерева, трави – знову заграло фарбами.

Запропоновані учнями прикметники, якими вони змогли розширити текст, можна аналізувати і з погляду граматичних і синтаксичних особливостей. Наприклад, встановити, як залежать граматичні ознаки прикметників від роду, числа й відмінка іменників; визначити, яким членом речення виступає прикметник.

Одразу ж на першому уроці вивчення прикметника як частини мови шестикласникам можна поставити таке проблемне питання: **Чому зразу ж після вивчення іменника ми вивчаємо прикметник, а не іншу частину мови?**

Учитель розповідає учням, що, використовуючи різні предмети чи вивчаючи предмети та явища, ми не тільки знайомимося з їх назвами. Нас також цікавлять ознаки предметів, які дозволяють відрізнити один предмет чи явище від іншого.

Якщо ми ведемо мову про квіти, то нас цікавить не тільки назва окремих видів рослин (*конвалія, тюльпан, незабудка, хризантема, волошка*), але й те,

якими вони є: *польові, весняні, скромні, розкішні, свіжі*.

Говорячи про гори, ліси, моря, річки, ми не тільки засвоюємо їх назви, але й пізнаємо ознаки: *ліси густі, вічнозелені, листяні, хвойні, темні*.

Звертаючи увагу на значення прикметників та їх роль у формуванні змісту тексту, можна створити проблемні ситуації і поставити учням проблемні питання, зокрема: **За допомогою яких прикметників може бути описано парк восени? Які прикметники варто вжити для опису сходу сонця? Які прикметники допоможуть описати найближчу людину?**

Шестикласники зроблять висновок, що предмет його ознака чи ознаки пов'язані між собою. Тому стає цілком зрозуміло, що прикметник, який вказує на ознаку предмета, безпосередньо пов'язаний з іменником, що виражає назву предмета; словосполучення іменника з прикметником (*морський прибій, вуличні танці, талановиті українці, смачний сніданок, молочна компанія*) докладніше називають предмет чи явище. Прикметник, як правило, стоїть у позиції перед іменником (прямий порядок слів, виступає означенням), а його рід, число та відмінок такі ж самі, як і в іменника, з яким прикметник зв'язаний у контексті речення.

Варто назвати ще одну особливість прикметників: за допомогою цієї частини мови передаються ознаки явищ, подій, суспільно-політичних, абстрактних понять тощо.

Для того, щоб учні краще розуміли функції прикметників у мовленні, їм варто давати тексти для порівняння й узагальнення. Учні самостійно зроблять висновок, що прикметники використовуються для точного опису предметів, явищ, подій, але спосіб відтворення і вираження ознаки у прикметників різний: одні прикметники передають ознаки безпосередньо лексичним значенням основи (*високий, гнучкий, скромний, зимовий, приятний*), інші – через відношення до предметів, осіб, ідей, явищ, подій тощо (*український, задовільний, міський, літературний, мирний*).

На першому уроці опрацювання прикметника шестикласникам варто запропонувати коментоване письмо, наприклад: Запишіть складні власні назви,

Вкажіть роль прикметників у словосполученнях.

Верховна Рада України, Малий Ходачків, Нобелівська премія, Нова Каховка, Збройні сили України, Південна Америка, Тернопільська область, Дюма Старший, Житомирська автострада, Біла Церква, Великий піст, Полтавська битва, Національна академія наук України, Матір Божя, Шевченківська премія, Державна Третяковська галерея, Степан тигряча Смерть.

Мовна змістова лінія. Групи прикметників за значенням: якісні, відносні, присвійні. Перехід прикметників з однієї групи в іншу.

Перш ніж опрацьовувати розряди прикметників за значенням, варто зазначити, що цей поділ зумовлений відмінністю їх значень. Якісні прикметники, як правило, виражають ознаку безпосередньо, семантикою основи (*глибокий, веселий, смачний, цікавий, гіркий*), відносні – через відношення ознаки до предмета (*земляний насип, морський прибій*), обставин (*вчорашнє побачення, весняна погода*), кількості (*трьохочкова зона*) та інших понять (*тижневе навантаження, перелітний птах*). Присвійні прикметники не виражають ознаки якості, а виконують вказівну функцію. Вони можуть замінятися синонімічним варіантом – іменниками в родовому відмінку: *Шевченкова «Катерина» - «Катерина» Шевченка; батьківський заповіт - заповіт батька*. Саме явище синоніміки присвійних прикметників та іменників створює причини для змішування учнями цих категорій. Таку помилку можна усунути шляхом заміни конструкцій та з'ясування відмінностей у граматичних ознаках двох форм.

Учням варто запропонувати завдання записати словосполучення прикметників з іменниками та вказати на відмінність у значенні вжитих прикметників: *високий парубок, осінній пейзаж, лисяча нора*.

Шестикласники вкажуть на відмінність у вираженні ознаки прикметниками: *високий (парубок)* – прикметник вказує на величину, *осінній (пейзаж)* – на пору року, *скляний (посуд)* – на матеріал, *лисяча (нора)* – (чия нора).

Найлегше учням виокремити з усіх розрядів за запитаннями і значенням присвійні прикметники. Значно важче буде визначити якісні і відносні прикметники.

Отже, формулюємо проблему. Оскільки прикметники поділяються за значенням на декілька груп, нам потрібно вивчити ознаки таких груп та відмінність у їх значенні для того, щоб правильно користуватися прикметниками у мовленні, утворювати їх форми.

Найефективнішим шляхом пошуку є той, до якого учні можуть прийти самостійно, а саме: відмежування від усіх інших груп і вивчення значення присвійних прикметників. Шестикласникам пропонуємо повторити визначення прикметника як частини мови і вказати, які із запропонованих прикметників відповідають на питання *чий? чия? чиє?* Що вони означають?

Учні уточнюють висновок і ознайомлюються з терміном: прикметники, які вказують на приналежність істоті, відносяться до розряду присвійних. Надалі можна вивішати таблицю розрядів прикметників та запропонувати учням знайти серед них і прочитати присвійні. Особливу увагу учитель звертає на написання присвійних прикметників, утворених від власних назв осіб (пишуться з великої букви). Після цього шестикласникам дається таке завдання:
а) від імен хлопців і дівчат класу утворити декілька присвійних прикметників;
б) замінити запропоновані словосполучення синонімами з присвійними прикметниками: зауваження вчителя, джинси Наталі, тьохкання соловейка, хитрість лисиці, конспект Максима, твори Шевченка, син спортсмена. Пояснити (усно) вживання великої і малої букви в присвійних прикметниках.

Вправа 2. Придумайте заголовок до запропонованого тексту. Назвіть словосполучення, у яких є відносні прикметники.

Одним з основних українських звичаїв є святкування Різдва. У передріздвяний день - 6 січня - святкують Святвечір. Основними стравами на Святий вечір є кутя - рисова або пшенична каша з медом, родзинками і маком, а також узвар - компот із сухофруктів з медом. Усього, за звичаєм, у Святвечір подають 12 пісних страв. А ось 7 січня, на саме Різдво, готують

великий родинний стіл. Оскільки піст закінчився, на стіл подають різноманітні м'ясні страви. За звичаєм, під вечір Різдва юрба колядників ходила з торбами для збору гостинців. Вони вибирали собі головного - Березу (або Березая), латкового (який збирав сало і ковбаси), скарбонаря, хлібоношу, зіркаря (носив зорю), танцюристів, дзвонарів, скрипалів та ін. Коляда тривала кілька ночей, поки не обходили кожен будинок у поселенні (Євген Довбуш).

Узагальнивши матеріал, даємо шестикласникам завдання поширити прикладами лексичні групи відносних прикметників. *Які прикметники указують на ознаку за матеріалом, національністю, професією, організацією, часом, простором, кількістю.*

Вправа 3. Вкажіть, у яких словосполученнях відносні прикметники перейшли в розряд якісних.

Малинове варення – малинова хустка – малиновий дзвін; оксамитовий костюм – оксамитовий голос; шовкова тканина – шовкова трава; кам'яна будівля – кам'яне серце; золота обручка – золоті руки; гострий ніж – гострий погляд.

Вивчаючи розряди прикметників за значенням, потрібно наголосити шестикласникам на тому, що присвійні прикметники в граматико-стилістичному аспекті мають співвідносні форми. Учитель повинен вказати на особливості присвійних прикметників і співвідносних з ними форми родового відмінка іменників (*батьків дім – дім батька*), співвідносних форм присвійних і відносних прикметників (*батьків дім – батьківська турбота*). На приналежність одній особі, тварині, групі осіб, певній породі тварин вказують суфікси присвійних прикметників *-ів, -ин-, -ов-*.

Мовна змістова лінія. Ступені порівняння якісних прикметників, їх творення.

Аналізуючи якісні прикметники, розрізняємо у них ступені порівняння за зіставленням значення якості предмета в іншому предметі. Вже в самих питаннях закладено ряд проблемних завдань.

Вправа 4. Спробуйте порівняти дерево і камінь (за твердістю), сестру і

брата (за віком), яблуко і лимон (за смаком), Дніпро і Серет (за величиною), річку і рівчак (за шириною). Запишіть утворені речення (словосполучення). Розкрийте значення прикметників.

Вправа 5. Прочитайте словосполучення. Вкажіть різницю в значенні виділених слів.

Світла кімната, *світліша* кімната, *найсвітліша* кімната; *важливий* матеріал, *важливіший* матеріал, *найважливіший* матеріал, *високе* дерево, *вище* дерево, *найвище* дерево.

Як бачимо, кількість, якість ознаки проявляється не лише в одному предметі, а і в групі предметів або ж в одному предметі якості більше, ніж в інших подібних, однотипних. Шестикласники самі роблять висновок із спостережень.

У тому разі, коли ми не порівнюємо предметів, явищ, використовуємо звичайні форми прикметників. Коли ж порівнюємо предмети за однією і тією ж ознакою, то використовуємо форми вищого й найвищого ступенів порівняння якісних прикметників.

Учні самостійно можуть з'ясувати значення цих форм. За потреби учитель доповнює учнів, зазначивши, що форми як вищого ступеня порівняння, так і найвищого можуть вказувати на зростаючу силу ознаки (*високий – вищий – найвищий*) або спадаючий її вияв (*мале – менше – найменше*).

Шестикласникам варто пояснити, що деякі якісні прикметники не мають ступенів порівняння (*моторошний, невмирущий, пропавший*). Це також стосується прикметників із суфіксами *-еньк-, -есеньк-, -езн-, -енн-* (*вузенький, смачнесенький, величезний, височенний*) та з префіксом *пре-* (*премудрий, прекрасний*).

Отже, як бачимо, використання проблемного методу на уроках української мови може призвести до ряду позитивних результатів і впливати на навчання та розвиток учнів. Деякі підсумки використання проблемного методу на уроках української мови включають:

– **Активна участь учнів:** Проблемний метод залучає учнів до активного розгляду мовних явищ, що сприяє більш активному вивченню матеріалу та участь у дискусіях.

– **Глибше розуміння мовних концепцій:** Учні, розв'язуючи реальні мовленнєві завдання та проблеми, отримують глибше розуміння використання прикметників, інших частин мови та граматичних структур.

– **Розвиток критичного мислення:** Проблемний метод сприяє розвитку критичного мислення учнів, оскільки вони повинні обґрунтовувати свої вибори та використовувати логічні аргументи для вирішення мовних завдань.

– **Застосування в реальних ситуаціях:** Вирішення мовних проблем у реальних ситуаціях допомагає учням бачити практичне застосування здобутих знань у їхньому повсякденному житті.

– **Розвиток творчих навичок:** Проблемний метод надає можливість учням використовувати свою творчість для вирішення завдань, що стимулює їхні творчі здібності.

– **Групова співпраця:** Вирішення мовних проблем у групах допомагає учням вчитися взаємодіяти, обговорювати ідеї та спільно знаходити оптимальні рішення.

– **Зростання мотивації до навчання мови:** Залучення учнів до цікавих та реальних мовних завдань може позитивно впливати на їхню мотивацію вивчати українську мову.

– **Практичне застосування мовних знань:** Учні отримують можливість використовувати мовні знання в реальних ситуаціях, що допомагає закріпити та застосовувати їх у практиці.

Застосування проблемного методу є дуже ефективним у навчанні дітей української мови, а тому й надзвичайно важливим, бо активна діяльність не зводиться до самого лише слухання вчителя, простого відтворення вивченого, а включає спостереження над фактами мови, їх осмислення й зіставлення, коли учень стає активним учасником пошуку, а не пасивним об'єктом навчання.

ЛІТЕРАТУРА

1. Баган М. Основні аспекти поглибленого вивчення теми «Прикметник» (методичні та практичні рекомендації) 6 клас. *Українська мова і література в школі*. 2002. № 7. С. 6-8.
2. Пінчук В. Гайда в похід (Цикл уроків із теми «Прикметник»). *Все для вчителя*. 2020. № 3-4. С. 39-42.
3. Федчик В.А. Оптимальні шляхи реалізації проблемності в навчанні української мови. URL : www.nauka.com/5_NITSB_2009/Philologia/41322.doc.htm